

FRĂMÎNTĂRI SOCIALE ÎN MONOR DUPĂ DESFIINȚAREA GRANIȚEI MILITARE

ION POP și LIVIU MOLDOVAN

Comuna Monor situată pe Valea Șeului este, așa după cum se știe, una din cele 44 de localități care formau împreună teritoriul regimentului II, românesc de graniță cu sediul la Năsăud. Patenta imperială din 22 ianuarie 1851,¹ prin care împăratul Francisc Iosif I, hotărâa desființarea celor două regimente românești de graniță din Transilvania, după o existență de 89 de ani, a însemnat și pentru grănicerii din Monor, ca și din celelalte comune ale regimentului năsăudean, încheierea unui capitol însemnat din istoria acestui district. Motivele care au determinat Curtea de la Viena să recurgă la o astfel de măsură sînt lesne de înțeles dacă ne gîndim la evenimentele din timpul revoluției din 1848—1849, cînd regimentele secuiești s-au răzvrătit, luptînd împotriva armatelor imperiale. Exemplul lor putea fi urmat oriînd de cele românești. Legăturile strînse dintre grănicerii români și conducerea revoluției române, participarea lor la acțiunile revoluționare organizate de Comitetul Național Român, au îngrijorat de asemenea cercurile conducătoare de la Viena, cărora nu le erau străine adevăratele țeluri ale revoluției, chiar dacă ele nu erau mărturisite. Apoi, neîndeplinirea de către Habsburgi a promisiunilor făcute românilor în timpul revoluției, a produs o mare dezamăgire și în rîndul grănicerilor, sporind și mai mult starea de nemulțumire a maselor în timpul regimului neoabsolutist patronat de ultrareacționarul ministru de interne Alexandru von Bach.

Într-o astfel de situație, menținerea regimentelor românești de graniță era considerată de reprezentanții celor mai reacționare cercuri politice, ca primejdioasă pentru interesele imperiului. „Nu ar fi de cu-

¹ Arh. Stat. Bistrita-Năsăud, Fond Regimentul II românesc de graniță, pachet XII, dos. 84, fila 29.

viință, ba nici corespunzător politiciii de față a lăsa arme în mîna românilor...² — scria unul din așologetii regimului din acel timp. Astfel, așa cum în 1762 reprezentanții acelorăși cercuri reacționare au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a împiedica înființarea regimentelor de graniță românești și deci, înarmarea unui popor atît de numeros, acum, în perioada de după revoluție, se străduiau din răsputeri să convingă Curtea de la Viena de necesitatea desființării lor. Este adevărat că nici grănicerii nu mai doreau menținerea instituției militare într-o perioadă cînd iobăgia nu mai exista. Situația relativ mai bună, în raport cu cea a iobagilor, pe care le-o asigura patentă imperială d.n. 1766, a fost scump plătită prin nenumăratele jertfe de sînge pe care grănicerii le-au dat pe cîmpurile de luptă din Europa în războaiele purtate de Austria.

Pentru a liniști spiritele, care și așa erau destul de agitate, în patentă din 1851 menționată mai sus, împăratul după mulțumirile de rigoare aduse grănicerilor pentru serviciile făcute, atît în interiorul țării cît și în fața inamicului, în semn de răsplată îi asigură de dreptul de a folosi pe mai departe în mod nelimitat munții revendicați, ca și alte averi și venituri care le-au aparținut pînă atunci.³ De asemenea, fondurile și capitalurile bănești care s-au format din încasarea unor venituri efectuate cu aprobarea comunelor grănicerești, ca de pildă fondul de montură, fondul de provente etc., erau declarate proprietate neatinșă a grănicerilor, care puteau dispune în mod liber de ele.⁴ Aceste revendicări nu vor fi însă respectate de noile organe ale administrației civile care s-a instaurat după desființarea graniței militare, fapt care va provoca mari nemulțumiri și frămîntări în rîndul populației din Monor, ca și din celelalte comune ale fostului district militar al Năsăudului. Astfel, o dată cu desființarea regimentului, organele fiscalului au declarat drept proprietate erarială (de stat — n.n.) munții revendicați, locuințele ofițerilor, construite de grăniceri prin munca și sacrificiile lor materiale, împreună cu grădinile pe care se aflau, cumpărate din veniturile lor, fondul de provente, și fondul de montură, precum și alte bunuri care pînă atunci se aflau în proprietatea și folosința grănicerilor. În același timp, foștilor grăniceri li s-a anulat dreptul de cîrciumărit, precum și veniturile tîrgurilor anuale și săptămînale locale, fiind supuși la impozite și alte sarcini ca și populația civilă, fără a se ține seama de serviciul militar pe care l-au prestat în decursul existenței graniței militare. Aceste stări de fapt, au dus la înrăutățirea situației locuitorilor din Monor, ca și din alte comune, care și așa se aflau într-o stare de decădere generală, ca urmare a distrugerilor și pagubelor suferite în timpul revoluției.

2 Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. în limba română nr. 1003, fila 39.

3 Arh. Stat. Bistrița-Năsăud, Fond Regimentul II românesc de graniță, pachet XII, dos. 84, fila 29.

4 Ibidem.

În astfel de situație, locuitorii din Monor, vor începe lupta grea și îndelungată pentru a-și redobândi proprietățile și bunurile care le-au fost răpite de organele fiscalului, precum și vechile lor drepturi. În acest scop, la 31 iulie 1852, ei au înaintat o petiție împăratului Francisc Iosif I, în care aduc drept argumente în apărarea cauzei lor, patentele date de împărăteasa Maria Tereza, îndeosebi cea din 12 noiembrie 1766 care le-au garantat averea și pământurile, precum și alte venituri și drepturi pe care le-au avut pînă la desființarea regimentului.⁵ (Vezi anexa). Petiția amintește de asemenea împăratului numeroasele sacrificii făcute de grăniceri pentru apărarea monarhiei, precum și pagubele materiale suferite în timpul revoluției, cerînd respectarea prevederilor înscrise în diploma imperială din 22 ianuarie 1851, care asigurau populației grănicerești bunurile și proprietățile, precum și drepturile pe care le-a avut în perioada anterioară desființării regimentului.

Între altele, petiția menționează unele episoade tragice care au avut loc la Monor în timpul revoluției ca : asasinarea la 28 februarie 1849 a 28 de bărbați de către un detașament aflat în slujba nobilimii, care apoi a jefuit comuna, sechestrînd 172 vite mari, cereale, alimente, îmbrăcăminte și alte bunuri. Desigur, este vorba de așa-numitele detașamente de „vînători rurali“ organizate de nobilime și aflate în slujba acesteia, care în timpul revoluției cutreierau satele, dedîndu-se la acte de teroare și jafuri împotriva țăranilor. Tot din această petiție, aflăm că în ianuarie 1849, Monorul a fost impus la plata unui impozit de război de 1.333 de florini, precum și la predarea unor însemnate cote de cereale, cartofi, furaje și alte produse pentru aprovizionarea armatei. În același timp, autoritățile nobiliare au arestat pe primarul comunei, împreună cu încă doi oameni, care au fost duși la Cluj, unde vor cădea victime ale aceleiași terori nobiliare, văducele lor cu mulți copii, răminînd ca și a celor 28 de bărbați menționați mai sus, într-o situație deosebit de grea.

Petiția scoate de asemenea în evidență faptul că, deși cu ocazia aducerii la cunoștința populației a patentei imperiale cu privire la desființarea graniței militare, autoritățile au promis readucerea în patrie a trupei care se mai afla sub arme în cadrul regimentului operativ, aceasta nu s-a îndeplinit. Astfel, la data respectivă se mai aflau în regimentul de linie Thurn și Taxis, nr. 50 încă 26 de soldați din Monor, în timp ce alte comune mai mari, îndeosebi săsești, dădeau abia 2 pînă la 4 recruți. Totodată, foștii grăniceri se plîng de faptul că după desființarea regimentului au fost supuși la impozitul pe cap de locuitor, pe animale, precum și la impozitul funciar, ca și ceilalți locuitori civili, deși părinții lor ca și ei, au dat atîtea jertfe de singe pentru apărarea imperiului.

5 Arh. Stat. Cluj, Fond Tezaurariat, dosar 197, I, 95—97.

În scopul remedierii acestei situații grave, petiționarii își formulează doleanțele lor în patru puncte prin care cereau :

1. O despăgubire pentru înlăturarea urmelor lăsate de revoluție, așa după cum au primit și alte comune.
2. Să se țină seama de prevederile patentei imperiale din 12 noiembrie 1766, referitoare la proprietatea de fapt asupra pământului și în conformitate cu asigurările date în diploma din 22 ianuarie 1851, să li se restituie dreptul asupra munților revendicați și a cârciumăritului.
3. Să li se redea veniturile tirgurilor anuale și săptămânale, în conformitate cu prevederile diplomei din 10 iulie 1841,⁶ acordată comunei de către împăratul Ferdinand, anexată petiției în copie, în limba germană, după exemplarul original în limba latină, aflat în posesia lor.
4. Să li se acorde o scutire de impozite în raport cu serviciul militar pe care l-au prestat, ei și înaintașii lor în decursul existenței instituției militare.

Din analiza petiției, rezultă faptul că foștii grăniceri din Monor cereau, în esență, să li se restituie averile și bunurile de care au fost frustrați de organele fiscului după desființarea graniței militare, precum și de a li se reda veniturile de la tirgurile locale anuale și săptămânale care aduceau însemnate câștiguri comunei. În același timp, ei își exprimau dorința de a fi scutiți măcar parțial de impozite și alte sarcini, ținându-se cont de meritele pe care și le-au câștigat prin faptele lor de arme în apărarea monarhiei. Se știe că, în timpul instituției militare, grănicerii nu plăteau decât un singur impozit : taxa capului, fiind astfel avantați din acest punct de vedere, în raport cu populația civilă din afara districtului militar.

Petiția este semnată de 5 bătrâni ai satului, doi estimatori, de jude (primar — n.n.) și de notarul comunal. Este de menționat faptul că deși pe teritoriul regimentelor de graniță școlile erau mai bine organizate decât în alte regiuni ale Transilvaniei, iar la Monor pe lângă școala elementară (poporală), funcționa încă de prin 1770 o școală trivială a cărei activitate era bine apreciată, totuși atât bătrânii satului, cât și cei doi estimatori semnează prin semnul crucii, ceea ce înseamnă că erau neștiutori de carte și numai judele și notarul știau să scrie, semnându-și numele, primul cu caractere chirilice, iar al doilea cu caractere latine.

Asemenea locuitorilor din Monor au înaintat petiții cu conținut aproape identic și locuitorii celorlalte comune grănicerești ale fostului district militar al Năsăudului. Lupta va fi îndelungată și grea, cerînd mari sacrificii materiale din partea foștilor grăniceri care timp de un deceniu vor continua acțiunea lor petiționară, trimițînd în repetate rînduri

6 Ibidem.

delegații la Curtea imperială din Viena, la guvern și la alte foruri politice pentru a-și redobîndi averile și veniturile răpite prin abuz, precum și vechile lor drepturi. Față de aceste demersuri, Habsburgii vor folosi, ca de obicei, cunoscuta lor tactică de amînări și tergiversări, adoptînd o atitudine dupleitară, fapt care va agrava starea de nemulțumire și frămîntările în rîndul populației grănicerești, care amenințau să se transforme în acțiuni violente. Această situație a determinat în cele din urmă Curtea de la Viena să satisfacă doleanțele juste ale foștilor grăniceri, cărora le-a acordat și o autonomie administrativă prin înființarea în 1861 a districtului autonom al Năsăudului.

ANEXĂ

1852 iulie 30 — Monor. Plîngerea locuitorilor din comuna Monor către împăratul Francisc Iosif, în care se arată că după desființarea în 1851 a regimentului românesc de grăniceri, au fost neîndreptățiți, neprimind nici o despăgubire pentru jertfele de vieți omenești și pagubele materiale, pe care le-au suferit în revoluția de la 1848 și în războaiele anterioare purtate de Austria. Li s-a luat dreptul asupra munților revendicați și chiar și veniturile pe care le-au avut din târgurile anuale și săptămînale ale comunei. Cer respectarea drepturilor acordate prin patentele imperiale, despăgubiri și reduceri de impozite. Se anexează în copie pătenta din 10 iulie 1841 despre conferirea dreptului lor de tîrg.

Eure apostolische Majestät !

Allergrüdigster Herr, Kaiser und König !

Schon bei der Errichtung der Militärgrenze wurde der romanischen Bevölkerung der bisher besessene, so wie auch der damahls zur Subsistenz noch zugegebene Grund und Boden durch mehrere k.k. Patente der grossen Kaiserin Maria Theresia, besonders aber durch das Grenzzerrichtungspatent von 12 November 1766 zugesichert ; und eben jene Versicherungen, welche unter dem glorreichen Regierung des Allergrnädigsten Kaisers Franz, dem bestandenem Grenzregimente väterlich zu Teil wurde, ermuthigten unsere Eltern und ihre gegenwärtigen Brüder der romanischen Bevölkerung unsers gewesenen Regimentsbezirkes zu dem Allerdurchlauchtigen Throne mit vielfaltigen Lebensaufopferung auch während des letztverflossenen Rebellionskrieges mit Verlust der meist gehalten Habseligkeiten, die unerschütterliche Treue und Lojalität, folglich während achzig vier zu beweisen, welches Eure k k apostolische Majestät mittels Allerhöchsten Entschliessen von 22 Jänner 1851 bei der Auflösung der siebenbürgischen Grenzregimenter zu behaupten väterlichst geraheten.

Zum väterlichen Schutze Eurer k.k apostolischen Majestät bauend hat die allerunterthänigst gefertigte Gemeinde, die während der verfloßsenen Rebellionszeit erlittenen Drangsalc, Plünderungen und Mordthaten aufgefordertermassen, sowohl durch die frühere Militär als auch jüngst angestellten Civilbehörden im Dienstwege einzureichen nicht unterlassen, die zugesicherten Resultate aber bis zum gegenwärtig uns zu Theil gewordenen huldreichsten Erscheinung Eurer apostolischen Majestät mit aller unterthänigsten Erwarten zu gedulden sich befriediget.

Geruhen daher Eure k.k apostolische Majestät unsere während des Revolutionskrieges erduldeten traurigen Schicksale mit väterlichsten Blicke allernädigst zu erhören, und zwar: Am 28 Februar 1849 Abends, ist in unserer Gemeinde eine Rebelenschare gedrungen, welche vom rachsichtigen Wuthe gegen die österreichische Regierung ergriffen, in freien und in Häusern angetroffene 28 Mann mörderischer Weise erschossen, sich bis am 4 März früh in Monor aufgehalten und während dieser Zeit an Kleidungsstücke, Effekten, Victualien und Wirtschaftsgeräthschaften so viel geplündert haben, dass nach der speziellen Berechnung deren geringer Schätzungswert bei 26.000 Fl. C.M. betraget.

Zugleich wurden geplündert 172 Stück grosses Vieh, das Stück berechnet auf 50 Fl., zusammen	— — — — —	8600 Fl.C.M.
Der Gemeinde Hengst	— — — — —	200 „
An sonstigen Gemeinde Effekten	— — — — —	68 „

Vorausgesetzt aber musste die Gemeinde im Monathe Jänner 1849 bei Drohung der Lebensstrafe an Kriegsteuer 1.333 Fl. CMz. zu Bistritz erlegen und später der ungarischen Besatzung anrepartirte Heuportionen, Haber, Weizen, Erdäpfel und Fisolen entrichten, deren Betrag nach der separirten Berechnung im Durchschnitte sich beläuft auf 1.051 Fl. 20 x.

Einige Wochen früher, wurde der Ortrichter und hiezu noch zwei Mann von Monor gefangen genommen nach Klausenburg eingeführt und auf obige Weise ums Leben gebracht, deren sowohl dieser, als auch obangeführten Männer mit mehrere Kinder hinterbliebene Wittwen aus Ursache jener Folgen derart darben müssen, dass nicht nur diese, sondern auch mehrere Bewohner bis zum Bettelstab zu kommen, dies traurige Schicksal ertragen.

Sowohl die geplünderte als auch geleistete und an Kriegssteuer erlegte Summe beträgt zusammen 37.252 Fl. 20 Kreuzer Conv. Münze.

Die Allerhöchste Entschliessung Eurer apostolischen Majestät hinsichtlich der Auflösung unseres bestandenen Romanen Grenzregiments wurde uns im Monathe April 1850 mit dem Bemerken eröffnet, das die beim Feldregimente dienend befindliche Mannschaft in der Hei-

math einrücken, und jede Gemeinde mit der Stellung der Rekruten allein andern im Lande wohnenden Gemeinden in gleichem Verhältnisse seyn werde. Es befinden sich aber auch heutigen Tages beim löbl. Fürst Thurn und Taxis 50 Linien Infanterie Regimente noch 26 Mann in der Dienstleistung, während andere in unserer Nähe starkbevölkerte meistens sächsischen Gemeinden kaum zwei bis vier Rekruten stellen.

Mit der Entrichtung der Kopf- Vieh und Grundsteuer werden wir obwohl unsere Eltern mit Inbegriff aller ihrer Kinder unter den glorreichen Fahnen der Allerdurchläuchtigsten Kaiserhauses mit Todesverachtung in aller gemachten Kriegszügen gekämpft haben — mit den anders Landesbewohner die nicht Militärpflichtig gewesen sind, betrachtet daher für die treuerwiesene lange Dienstzeit anstatt der Löhne mit der gleichen Lasttragung remunerirt.

In dem sich die Gemeinde über jene Schicksallschläge bemüssiget, fühlet zuversichtsvoll an die väterliche Gerechtigkeitliebe Euren apostolischen Majestät ihre Zuflucht zu nehmen und um den allerhöchsten Schutz zu bitten, so waget sie in treuehorsamster Unterthänigkeit folgende allerunterthänigste Bitte zu unterbreiten und zwar :

1. Geruhen Eure k.k. apostolische Majestät in huldvoller Berücksichtigung, dass nachdem mehrere Gemeinden in diesem Kronlande für die erlittenen Revolutionsfolgen sich einer ziemlich bedeutenden Entschädigung erfreuten, auch unserer armen bedrückten Grenzgemeinde Monor, eine allergnädigste Vergütung väterlichst angedeihen zu lassen.

2. Geruhen Eure k.k. apostolische Majestät in Folge dez vorzitirten Patentes vom 12 November 1766 den eigenthümlichen Besitz der besessenen Grund und Bodens, und laut der Eurer apostolischen Majestät allerhöchsten Entschliessung vom 22 Jänner 1851 allergnädigste Überlassung der revindizierten Gebirge Wälder und Schankerechtigkeiten allergnädigst regardiren zu lassen.

3. Geruhen Eure k.k. apostolische Majestät unsere vom 10 Juli 1841 durch seine Majestät Kaiser Ferdinandus uns zugesicherte sub. lit. A. abschriftlich beiliegende Marktdiplom um so mehr in völliger Wirksamkeit huldreichst treten zu lassen, da deren Kräfte hinsichtlich der Schankgerechtigkeit von Seite der Finanzbezirksdirektion am 25 May dieses Jahres numero 4232/154, laut Bescheid der k.k. Görgényer Bezirksamtes von 26 May l. J. beschränkt wurde, folglich das nur einmal im Jahre eintretende gerechtes Einkommen im Allgemeinen und besonders sowhol beim Jahr als auch Wochenmarkte gänzlich gehemt wird.

4. Geruhen Eure k.k. apostolische Majestät huldvoll anzubefehlen, dass wir als gewesene Grenzer, welche jetzt der Tragung aller allgemeinen Lasten unterworfen sind, uns erfreuen dürfen, und wenn gleich nicht die verheissene, wenigstens eine nach Verhältniss der treuen

Militärdienstleistung angemessene Steuerbefreyung allergnädigst angedeihen zu lassen.

Eure k.k. apostolischen Majestät in tiefster Ehrfurcht treu gehorsamste Unterthanen,

Monor, am 30 Juli 1852

Im Retteger District

„Görgényer Bezirke

„ Monorer Unterbezirke

Im Namen der Gemeinde

+ Simion Precub	}	Ortsälteste
+ Simion Csolan		
+ Ilie Tankau		
+ Flore Epure		
+ Vasile Precub	}	Schätzleute
+ Dumitru Dragan		
+ Grigore Sintevriu		

Flore Furdii jude (cu chirilice)

Demeter Moldovan Ortsnotär

ABSCHRIFT

Auf das gestellte Ansuchen einiger unserer Räthe, als auch der mit gültigen Ursachen unterbreiteten Bitte der Gemeinde Monor, des Koloser Comitats, machen wir allen und jedermann zum ewigen Andenken bekannt, dass indem wir sowohl das Wohl jener Gemeinde etc. als auch jenes unsers geliebten Grossfürstenthums Siebenbürgen bewegen und der Gemeinde als auch deren Bewohnern helfen, in dem genannten Orte einen Jahrmarkt am Tage des heiligen Patriki, am 31 May jeden Jahres, wenn an diesem Tage kein gebothener Feyertag fällt ansonsten aber am folgenden Tage, wie auch ein Wochenmarkt an jeden Freytage, wenn auch an diesem Tage kein Feyertag ist, mit Vorbehalt jener Vollmacht, Rechte, Privilegien und Freyheiten wie andere Märkten, Städten, Vorstädten und Possessionen, Wochen und jahmarkt abgehalten wird, für einem abzuhalten gnädigst geruhen wollen, wünschen und befehlen, kraft dieser Zuschrift, ohne das Vorurtheil anderer Jahr und Wochenmärkte anderer Orte.

Daher setzen wir in Allgemeinen und besonders alle Kauf- und Handelsleute der Städte und Märkte, und alle Reisenden mit dieser Diplom in sorgloser Sicherheit und Kraft, um dem oberwähnten Wochen und Jahrmärkte mit allerlei guten und rechtmässigen Waaren und Produkten aller Personen und Dinge ungehindert frey und gefahrlos zu erscheinen, zu eilen, sich zu nähern und alle eure Waaren öffentlich zu verkaufen und eure Geschäfte zu assikurriren etc. eure Halbseligkeiten und Personen unter unserer Protektion und unter dem Schutze des Kaisers und des Königs im Allgemeinen und besonders

bleibend und zugleich wünschen, auch überall in andere Städten und Märkten öffentlich kund zu machen und zu publiziren; unsere Diplom bekräftigten mit eigenen Siegel.

In unserem kaiserlichen österreichischen Hause, am 10 Juli des Jahres Christi 1841, in unserem Reiche.

Ferdinandus m.p.

Allexius Nopcia m.p.

Ludovicus Gyulay m.p.
consul

Colla ionirt und mit der in Händen der Gemeinde befindlichen Übersetzung aus dem in lateinischer Sprache abgefassten Originale, Wort für Wort gleichlautend befunden.

Vom k.k. Unterbezirksamte

Monor, am 29-ten Juli 1852

L.S. Arthur Arran

Unterbezirks-Comissair

TRADUCERE

Maiestate Apostolică,

Preamilostive Domn, Impărat și Rege,

Încă de la înființarea graniței militare i s-a asigurat populației românești, averea și pământul pe care l-a deținut pînă acum, precum și pe cel care prin mai multe patente c.r. (cezaro-regești — n.n.) ale mării împărădese Maria Tereza și îndeosebi prin patenta din 12 noiembrie 1766 privitoare la înființarea graniței militare, i s-a dat atunci pentru subzistență. Confirmările acestor patente, care i s-au acordat în mod părintesc regimentului grăniceresc existent, sub domnia glorioasă a preamilostivului împărat Francisc, au stimulat pe părinții și pe frații lor prezenți ai populației românești din fostul nostru district grăniceresc, să dovedească credință neclintită și loialitate față de sublimul tron, prin numeroase sacrificii de vieți, chiar și în timpul revoluției trecute din 1848, ceea ce Maiestatea Voastră c.r. apostolică a binevoit să o recunoască în mod părintesc prin înalta hotărîre din 22 ianuarie 1951, privitoare la desființarea regimentelor grănicerești.

Bazîndu-ne pe sprijinul patern al Maiestății Voastre apostolice c.r., preamilita comună, care pe timpul revoluției trecute a suferit greutăți, jafuri și omoruri provocate, n-a pregetat a le raporta pe cale oficială, atît prin autoritățile militare de mai înainte, cît și prin autoritățile civile de curînd instalate, dar s-a mulțumit să aibă răbdare cu așteptarea cea mai supusă, pînă la venirea de acum a preabinevoitoarei Voastre Maiestăți.

Să binevoiască deci Majestatea Voastră a asculta cu considerație paternă, nenorocirile pline de tristețe pe care le-am suferit în timpul revoluției și anume: În seara zilei de 28 februarie 1849 a pătruns în comuna noastră o ceată de rebeli, care fiind cuprinsă de furie dornică de răzbunare în contra guvernului austriac, a împușcat în mod criminal 28 de bărbați, pe care i-a găsit pe afară și în case; a staționat în Monor pînă la 4 martie dimineța, în acest timp atîtea prădăciuni a făcut în haine, a'imente, și unelte agricole, încît după calcularea specială, valoarea lor minimă se urcă la 26.000 florini, monedă convențională (legală — n.n.).

Totodată au fost prădate 172 bucăți de vite mari, ceea ce socotite cu 50 florini bucata, se urcă la 8.600 florini.

Armăsarul comunal 200 florini

Alte efecte comunale 68 florini.

Mai înainte însă, comuna a trebuit să achite la Bistrița în luna ianuarie 1849, prin amenințarea pedepsei cu moartea, un impozit de război de 1333 florini m.c., iar mai tîrziu garnizoanei ungurești să-i procure porții repartizate de fîn, ovăz, grîu, cartofi și fasole, a căror sumă după o socoteală deosebită, se urcă în medie la 1051 florini și 20 creițari.

Cu cîteva zile mai înainte, au fost arestați primarul satului și încă doi oameni din Monor, ei au fost duși la Cluj și au fost uciși în felul de mai sus. Văduvele lor rămase cu mai mulți copii, precum și ale bărbaților menționați mai sus, sînt nevoite din cauza acestor urmări, să ducă lipsă într-o măsură așa de mare, încît nu numai pe acestea, dar și pe mai mulți locuitori îi amenință soarta de a ajunge la sapă de lemn.

Suma atît a prăzilor cît și cea încasată și plătită ca impozit de război, se urcă în total la 37.252 florini și 20 creițari, monedă convențională.

Preaînalta hotărîre a Maiestății Voastre apostolice privitoare la desființarea regimentului nostru românesc de grăniceri, ni s-a adus la cunoștință în luna aprilie 1851, cu observația că trupa care se află sub arme la regimentul operativ, se va întoarce în patrie și că fiecare comună va contribui la darea recruților numai în proporție egală cu al'e comune din țară. Se găsesc însă și în ziua de azi la cîstitul regiment de linie principele Thurn și Taxis nr. 50 (din Alba Iulia — n.n.) încă 26 de soldați care prestează serviciul militar, în timp ce alte comune mai bine populate din apropierea noastră, mai ales săsești, dau abia doi pînă la patru recruți. Prin înființarea impozitului pe cap de locuitor, pe animale și a impozitului funciar, cu toate că părinții noștri au luptat împreună cu toții copiii lor sub drapelele glorioase ale prealuminatei case imperiale, cu disprețul morții, în toate expedițiile militare care au avut loc, în loc de răsplată sîntem remunerați cu aceleași sarcini ca alți locuitori ai țării, care n-au fost supuși serviciului militar.

Întrucît comuna din cauza acestor lovituri ale soartei se simte constrînsă a-și căuta refugiul plin de încredere la paterna iubire de dreptate a Maiestății Voastre apostolice și de a solicita sprijinul cel mai înalt, îndrăznește cu supușenie devotată a înainta următoarea preamilită cerere și anume :

1. Să binevoiască Maiestatea Voastră c.r. în considerația sa îndurătoare, ca după cum mai multe comune din această țară de coroană s-au bucurat de o despăgubire destul de importantă pentru urmările suferite de la revoluție, să aprobe ca un părinte și comunei noastre de graniță Monor, săracă și apăsată, o preamilostivă despăgubire.

2. Să binevoiască Maiestatea Voastră c.r., ca urmare a patentei citate mai înainte din 12 noiembrie 1766, a ține seama de proprietatea de fapt a terenului și a pămîntului stăpînit și conform hotărîrii preainalte din 22 ianuarie 1851 a Maiestății Voastre apostolice, de cedarea preamilostivă a drepturilor asupra pădurilor munților revendicați și a circiumăritului.

3 Să binevoiască Maiestatea Voastră c.r. a ordona ca diploma noastră de lîrg din 10 iulie 1841, hărăzită nouă de către Maiestatea Sa împăratul Ferdinand, anexată în copie sub litera A, să intre în vigoare în întreaga sa eficacitate, mai ales că puterea ei în ceea ce privește dreptul de circiumărit, a fost limitată din partea direcției districtuale de finanțe, la 25 mai acest an, cu nr. 4232/154, conform răs-punsului oficiului cercual c.r. din Gurghiu din 26 mai a.c., deci veni-turile legale pe care le încasam odată pe an, ne-au fost în linii gene-rale cu totul sistate, atît la tîrgul anual cît și la cel săptămînal.

4. Să binevoiască Maiestatea Voastră apostolică a ordona bine-voitor, ca noi ca foști grăniceri, care am fost supuși acum la ducerea tuturor sarcinilor, să ne putem bucura de o scutire de impozite, dacă nu chiar de cea meritată, cel puțin în raport cu serviciul militar cre-dincios pe care l-am prestat.

Cu cea mai profundă venerație ai Maiestății Voastre supuși cre-dincioși.

Monor, la 30 iulie 1852

In districtul Reteagului
„ cercul Gurghiului
„ subcercul Monorului

In numele comunei

+ Simion Precup
+ Simion Ciolan
+ Ilie Tancău
+ Flore Iepure
+ Vasile Precup

bătrîni ai
satului

+ Grigore Sintevriu
+ Dumitru Drăgan

estimatori

Flore Furdui, jude

Dumitru Moldovan, notar comunal

COPIE

La cererea făcută de unii consilieri ai noștri, precum și la petiția cu motive valabile înaintată de comuna Monor din comitatul Cluj, facem cunoscut spre amintire veșnică tuturor și fiecăruia, că spre a promova atât binele acelei comune, cât și al marelui nostru principat al Transilvaniei și a ajuta atât comunei și locuitorilor ei, binevoim a aproba, a dori și a porunci prin puterea acestei scrisori, a se ține în numita localitate un târg anual în ziua sfântului Patrichie, la 31 mai (stil vechi — n.n.) a fiecărui an, dacă în această zi nu cade o sărbătoare legală, altminteri însă în ziua următoare, precum și un târg săptămânal în fiecare vineri, dacă nici în acea zi nu este vreo sărbătoare, cu aceleași drepturi, privilegii și libertăți, cu care își țin târgurile anuale și săptămânale alte târguri, orașe, suburbii și posesiuni, fără prejudicierea altor târguri anuale și săptămânale din alte localități.

De aceea îndeobște și în special, îi punem prin această diplomă în siguranță fără grijă și în putere, pe toți comercianții și negustorii din orașe și târguri și pe toți călătorii, ca în târgurile anuale și săptămânale amintite mai sus, să apară liber și neîmpedecați, să se grăbească și să se apropie fără pericol și necpriți, cu tot felul de mărfuri și produse bune și legale ale tuturor persoanelor și ființelor și să vândă în mod public toate mărfurile și să vă asigurați toate treburile voastre etc., bunurile și persoanele voastre rămânând în general și în special sub protecția noastră și sub ocrotirea împăratului și a regelui, ceea ce dorim totodată a se face cunoscut și a se publica pretutindeni și în mod public în alte orașe și târguri. Diploma noastră o confirmăm cu sigilul nostru propriu.

În casa noastră imperială austriacă, la 10 iulie al anului de la Hristos 1841, în imperiul nostru.

Ferdinand m.p.

Alexiu Nopcea m.p.
Ludovic Gyulai m.p.
consul

Colaționat și găsit consunând cuvînt cu cuvînt cu traducerea după originalul întocmit în limba latină, aflată în posesia comunei.

De la oficiul subcercual c.r.

Monor, la 29 iulie 1852

L.S. Arthur Arran
Comisar subcercual

SOZIALE UNRUHEN IN MONOR NACH ABSCHAFFUNG DER MILITÄRGRENZE

ZUSAMMENFASSUNG

Auf Grund einiger Archivurkunden bringen die Verfasser die Unzufriedenheit der gewesenen Grenzer aus der Gemeinde Monor dar, nach der Abschaffung der Militärgrenze, im Jahre 1851. Diese Lage wurde durch das Einziehen mancher Güter und Einkünfte seitens des Fiskus verursacht, welche sich vor dem betreffenden Datum in ihrem Besitz und Nutzniessung befanden. Das Verbieten des Schankrechtes und die Beraubung der Gemeinde von den Einkünften der lokalen Märkte, welche sie in bisherigen Zeiten genoss, erhöhten noch mehr die Unzufriedenheit der Bevölkerung.

In dieser Lage werden die Einwohner aus Monor wie auch aus den anderen Grenzgemeinden den schweren und langandauernden Kampf anfangen für das Wiedererlangen der Güter und Einkünfte, wie auch ihrer alten Rechte, von welchen sie ungerechtllicherweise beraubt wurden. Nach zehnjährigen Bitthandlungen fand sich der Hof vor. Wien genötigt ihre Klagen zu befriedigen und ihnen zur gleichen Zeit die administrative Autonomie zu verleihen, durch die Errichtung im Jahre 1861 des Näsäud-er Distriktes.